

MUSÍTE SE VÍČ SNAŽIT, PANE SPRÁVČE

SHRNUTÍ ŠESTNÁCTÉHO SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY

JAN DUŠEK

Mgr. JAN DUŠEK
Ředitel Integra Consulting, pracuje v DHP Conservation, spolupracuje s řadou nevládních, veřejných i soukromých organizací. Zabývá se zejména propojováním ochrany přírody s dalšími obory. Stál u zrodu FOP a je v něm aktivní po celou dobu jeho činnosti.

V sobotu 2. dubna 2022 se v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy po dlouhé covidové odlmce konalo 16. setkání Fóra ochrany přírody. Cílem tentokrát bylo ohlédnouti se za vývojem české ochrany přírody v předchozích zhruba dvaceti letech a také probrání výzev, které aktuálně přicházejí.

Plenární příspěvky, které zarámovaly následující diskuzi v pracovních skupinách, se věnovaly tématům *Česká ochrana přírody v době Zelené dohody*, *Taxonomie EU a Strategie ochrany biodiverzity EU do roku 2030*. Po plenárních přednáškách a společně formulovaných námětech se účastníci rozdělili do diskusních kaváren, v nichž se detailně věnovali vybrané problematice v rámci moderované debaty.

AŽ PŘÍLIŠ OBECNÁ OCHRANA

Hlavním tématem všech diskuzí byl pokračující úbytek biodiverzity a ochrana krajiny, především mimo zvláště chráněná území. Data ukazují, že krajina v ČR stále zarůstá. Nárůst biomasy vegetace je bohužel podporován i v rámci opatření na ochranu klimatu ve snaze fixovat více uhlíku. V praxi chráníme zejména samotnou plochu území, převážně za pomoci vyhlášení chráněných území. Mnohem méně se soustředíme na biodiverzitu, kterou umíme zvyšovat jen na malých plochách.

Obecná ochrana přírody používá jako hlavní nástroje systém regulací a pobídek. Podle diskutujících ale převažuje represivní přístup a chybí výraznější pozitivní motivace, například u náhrad, a nastavení „pasivních“ nástrojů jako může být úprava některých daní.

Problémem obecné ochrany je její nízké renomé a malá váha v systému celé ochrany přírody. V praxi příliš nereflektuje platné strategické dokumenty.

Je otázkou, zda má obecná ochrana působit celoplošně nebo se soustředit zejména na stepping stones, tedy kupříkladu na ochranu významných krajinných prvků. Jejich ochrana se aktuálně opírá o výrazné legislativní nástroje, které ale jsou v praxi málo uplatňované a těžko uplatnitelné. Problémem je, že významné krajinné prvky nejsou geograficky ani metodicky vymezeny, není určeno, jaká pravidla ochrany by na nich měla být uplatňována.

Dalším potenciálně silným nástrojem je územní systém ekologické stability (ÚSES). Ten má sice složitá pravidla pro vymezování, ale výsledky mají z pohledu ochrany přírody převážně nízkou kvalitu. Za dobu existence na zlepšení stavu není vědecky pracováno, koncept z počátku 90. let je zastaralý. Jedním z mnoha problémů je chybějící popis funkčnosti biokoridorů. Vymezování ÚSES musí řešit i abiotické faktory. Jednou z možných cest je podle účastníků setkání nahrazení ÚSES systémem významných krajinných prvků založených na přírodních biotopech a propojených dalšími krajinnými prvky.

Obecná ochrana druhů, další z nástrojů obecné ochrany, je stejně jako zvláštní druhová ochrana zastaralá.

Problematická je také ochrana přírodních parků, jejichž biologická kvalita je velmi různorodá. Některé jsou chráněny jen formálně. Přírodní parky jsou ale významné z pohledu územního plánování, kde úroveň jejich zohlednění záleží na zaměření zpracovatele územního plánu, stává se, že je projektanti ignorují. Mají svou roli také v případě občanského nesouhlasu s novými (zejména developerskými) projekty.

Vzhledem k chybějícím nástrojům krajinného plánování nejsou řešeny celkové souvislosti a vztahy v krajině. Krajinný plán by měl být povinným územně analytickým

podkladem, pro jeho vznik jsou podstatné mezioborové týmy složené z tvůrců s příslušným vzděláním. Prozatím ale chybí pravidla, normy a vzdělávání urbanistů, kteří se věnují územnímu plánování.

KOUPIT SI ZDRAVOU KRAJINU

Diskutující upozornili, že problémem pro krajinu je stále chybějící vztah k půdě kvůli přetřhaným historickým vazbám. V krajině jsou ale pozitivně znát dopady agroenvironmentálních, resp. agroenvironmentálně-klimatických, opatření (zejména nadstavbových titulů). Také rozvoj ekologického zemědělství má pozitivní vliv, podobně jako uplatňování standardů FSC v lesnictví. Ukazuje se, že nastavení zemědělských dotací je pro funkčnost krajiny zcela určující.

Obecně ale stále není nastavení zemědělských dotací hodnoceno pozitivně, je třeba provést ještě řadu úprav a doplnění, aby zejména pravidla společné zemědělské politiky byla ve prospěch stavu naší krajiny. Je zaznamenána nedostatečná flexibilita dotačního systému, je znatelný nedostatek poradců. V zemědělství přetrvává tlak na intenzifikaci, chování podniků může změnit vhodná kombinace dotačních nástrojů. Z perspektivy trhu je potřeba vytvořit silné ekonomické prostředí.

V praxi bude potřeba, aby zprostředkující orgány a úřady změny v dotačním systému a nastavení obecné ochrany chápali a zvládali. MŽP bude muset krajským úřadům poskytovat kvalitnější metodické vedení. Aplikovaný výzkum a monitoring ve volné krajině může pomoci k přípravě moderních metodických materiálů. Ke zlepšení veřejné správy může napomoci také intenzivnější spolupráce s externími odborníky. I proto by měl být podporován poradenský systém.

BÝT IN

Problematika návaznosti na nové evropské a globální směry účastníky setkání příliš nezaujala. Přesto bylo konstatováno, že větší zapojení české ochrany přírody do přípravy evropských strategií může umožnit zohlednění tuzemských specifik v těchto dokumentech.

Ochrana cenných oblastí, i v souvislosti s připravovaným nařízením o obnově přírody (EU Restoration Law), mohou významně prospět velké podniky a podnikatelé, pokud s nimi bude navázána vhodná ko-

munikace. Důvěře musí v první řadě napomoci jasné a jednoznačně interpretované požadavky ochrany přírody, a to i v úrovni uplatňování zákonných ustanovení.

Ve společnosti dochází k postupnému a výraznému posunu vnímání hodnoty přírody. Tomu napomáhá i nárůst zapojení veřejnosti do správních řízení a rozhodovacích procesů. „Návrat k přírodě“ je moderním lifestylem fenoménem, který je možné pozitivně využít.

NOVÉ VELKOPLOŠKY

Soustředění se na ochranu přírody v rámci zvláště chráněných území prohlubuje polarizaci projevující se menším důrazem na volnou krajinu a nízkou intenzitou hledání nových partnerů pro ochranné aktivity. Na druhou stranu chráněná území reprezentativně pokrývají typy biotopů a stanovišť druhů (a geologicky cenných lokalit) a zároveň jsou pro veřejnost jakousi nálepkou kvality. I proto má smysl se dále snažit o vyhlášení nových velkoplošných zvláště chráněných území.

Aktuálně uvažovaná území pro ochranu v podobě chráněných krajinných oblastí (CHKO), jako jsou Krušné hory, Soutok, Doupovské hory, jsou relevantní. Ochrana v podobě CHKO by měla být uvažována také pro Rychlebské hory a znovu také pro Novohradské hory, které kvalitou nejsou horšími územími než např. Brdy nebo Český les.

V rámci připravovaného Národního parku Křivoklátsko sice chybí lánská obora a lesy patřící rodině Colloredo-Mannsfeld, ale jejich obhospodařování se může s lesy v národním parku vhodně doplňovat. V rámci NP Křivoklátsko bude klíčová obnova velké rozlohy území a zajištění trvalého managementu.

V případě uvažovaného Národního parku Soutok dává smysl hlavně změna lesního hospodaření, dosud zajišťovaná zejména lesním závodem Židlochovice. Pokud by bylo možné toto hospodaření změnit jinými prostředky, nemuselo by území mít přímou ochranu v kategorii národního parku.

Obavy z vyhlášení nových velkoplošných chráněných území jsou spojeny hlavně s negativními zkušenostmi ze stávajících. Politický tlak, nesouhlas místních samospráv a obyvatel, k přírodě necitlivé podnikatelské záměry, to vše jsou faktory, které nutí k obezřetnosti. Ale z odborného hlediska je obhajitelná idea nových národ-

ních parků vyhlášených na základě stávajících chráněných krajinných oblastí (Křivoklátsko, Jeseníky), rozšíření stávajících národních parků, zejména severovýchodní části Jizerských hor ke Krkonošskému národnímu parku.

V rámci přípravy nových chráněných území by mělo být výrazně více čerpáno z pozitivních příkladů, které dosavadní ochrana přináší, a to i ze socioekonomického hlediska. Z pohledu ekologického se kvalita přírody v chráněných územích oproti okolní krajině zlepšuje. Je nutné zajistit samostatné odborné studie věnující se rizikům z možného přílivu turistů. Je také třeba brát v úvahu, že stávající velkoplošná chráněná území mají za sebou dlouhou historii vývoje, a to včetně chybných kroků, ale na startovní čáře byla situace zcela odlišná. Riziko bohužel představuje už samotné „otevření“ zákona o ochraně přírody a krajiny, které pro vyhlášení nového národního parku bude nutné.

Před vznikem národních parků bude potřeba připravit stávající zaměstnance správ CHKO na velmi odlišnou formu provozu chráněného území. Bude třeba sdílet a navenek jasně interpretovat podobu bezzáhlovosti, kterou chce ochrana přírody prosazovat.

ZÁVĚREM

Šestnácté setkání Fóra ochrany přírody znovu otevřelo klíčová témata, která musí ochrana přírody aktuálně řešit. Největšími výzvami je funkční nastavení nástrojů obecné ochrany, revize dotačního systému, zavedení krajinného plánování, dobrá implementace nařízení o obnově přírody a zvládnuté vyhlášení nových velkoplošných zvláště chráněných území. Pro úspěšné splnění těchto úkolů bude potřeba společný postup ochranářů ze státního, neziskového, akademického i soukromého sektoru.